

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎՍԵՄ. ՏԻԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆԻ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՄԷԿ ՆՈՒԷՐԸ

Վերջերս Ս. Աթոռոյ կիւլպէնկեան Մատենադարանը իրրեւ նուէր ստացաւ իր վսեմ. Բարերարէն մեծարժէք Աւետարան մը, զոր կը փութանք ծանօթացնել Սիոնի պատուարժան ընթերցողներուն և յարգելի հայ բանասէրներուն:

Մաւալ $22 \times 17 \times 8$ սանթիմէթր: էջք 622: Հանգամանք լաւ: Թուղթ աղուոր, թանձրկեկ: Գրիչ Դաւիթ նորընծայ քահանայ, որդի Սալատուր քահանայի և Շամամ տիկնոջ: Դրած է Արճէլի մէջ, 1455 ին: Դրութիւն սև մելանով, գլխազիրները ոսկեգոյն, իւրաքանչիւր հատուածի սկիզբը մէկ տող ոսկեգոյն, մէկ տող կարմիր. երկսիւն, 22 տող: Բոլորգիր յստակ և կանոնաւոր: Պատուագրութիւն սովորական: Նկարող Մինաս: Դռնագեղ սկզբնատառք ամէն հատուածի գլխուն: Սիրուն լուսանցադարձք իւրաքանչիւր հատուածի կողքին: Դեղեցիկ խորանագրոյք մէն մի Աւետարանի սկիզբը. էջ 69 Մատթէոս, էջ 223 Մարկոս, էջ 329 Դուկաս, էջ 491 Յովհաննէս: Ուշագրաւ մանրանկարք աւելի քան երկու տասնեակ:

Մատթէոս էջ 106, երկու կոյրեր: էջ 116, Յիսուս կ'ազօթէ. «Գոհանամ զքէն Հայր»: էջ 117 Յիսուս կը հրաւիրէ. «Եկայք առ իսամենայն վաստակեալք»: էջ 120 Յիսուս կը բժշկէ կոյր և համբ գիււհաւորը: էջ 130 Արեգակ: էջ 135 Աշակերտները նաւին մէջ: էջ 212 Իւղաբեր Մարիամը:

Մարկոս էջ 255, Աշակերտները նաւին մէջ: էջ 263 Յիսուս աշակերտներուն հետ նաւ կը մտնէ և կու գայ յի կողմանս Դաղմանունեայ: էջ 313, Յովսէփ Արեմաթացի:

Դուկաս էջ 416, Հուր բորբոքեալ յերկիր: էջ 478, Յովսէփ Արեմաթացի:

Յովնանէս էջ 498, Յիսուս ջուրը կ'օրհ-

նէ և զինի կը փոխէ: էջ 522, Յիսուս զահի վրայ իրրեւ թագաւոր: էջ 543, ի ծնէ կոյրը: էջ 553, Ղազարոս և իր քոյրերը: էջ 559, քահանայապետներու և փարիսեցիներու ժողովը Յիսուսի դէմ, երեք անձեր մտածկոտ արտայայտութեամբ: էջ 567, Յիսուս զահի վրայ բազմած: էջ 590 Յուդայ մատնիչ: էջ 602 Յովսէփ Արեմաթացի: էջ 604, Մարիամ:

Նկարներ, լման էջի վրայ 22 հատ, 4 Աւետարանիչները ներառեալ:

Ա. — էջ 6. — Յեսսէի ծառը, լուսապսակ սուրբեր, վերը կեդրոնը Ս. Կոյսը՝ Յիսուս մանուկով: Նկարին ներքեւը կապոյտ երիզի մը վրայ սպիտակ բոլորգրով կը տեսնուի հետեւեալը. «Զնաչատուր Քհ. և զԴաւիթ նորընծ. Քհ. փոխեցեալ առ Քս. յիշք. ի Քս.» (նկար 1):

Բ. — էջ 7. — Աւետուճն, ճոխ գոյնէրով, Մարիամ նստած:

Գ. — էջ 10. — Մնունդ, երեք մոզերու երկրպագութիւնը:

Դ. — էջ 11. — Յիսուս մանուկը Տաճար տարուած՝ Սիմէոն ծերունիի զիրկը:

Ե. — էջ 14. — Յիսուսի մկրտութիւնը, ներկայ են երկու հրեշտակներ:

Զ. — էջ 15. — Պայծառակերպութիւն, երեք աշակերտները նստած, Յովհաննէս մէջտեղը, անմօրուս:

Է. — էջ 18. — Ղազարոսի յարութիւնը, կապոյտ խորքի վրայ:

Ը. — էջ 19. — Յիսուս աւանակի վրայ, Մաղկազարդ:

Թ. — էջ 22. — Ոտնալուսայ:

Ժ. — էջ 23. — Սաղնութիւն:

ԺԱ. — էջ 26. — Թաղումն Տեառն:

ԺԲ. — էջ 27. — Յիսուս գժօխքէն կը հանէ արդարները:

ԺԳ. — էջ 30. — Հրեշտակ մը նստած՝

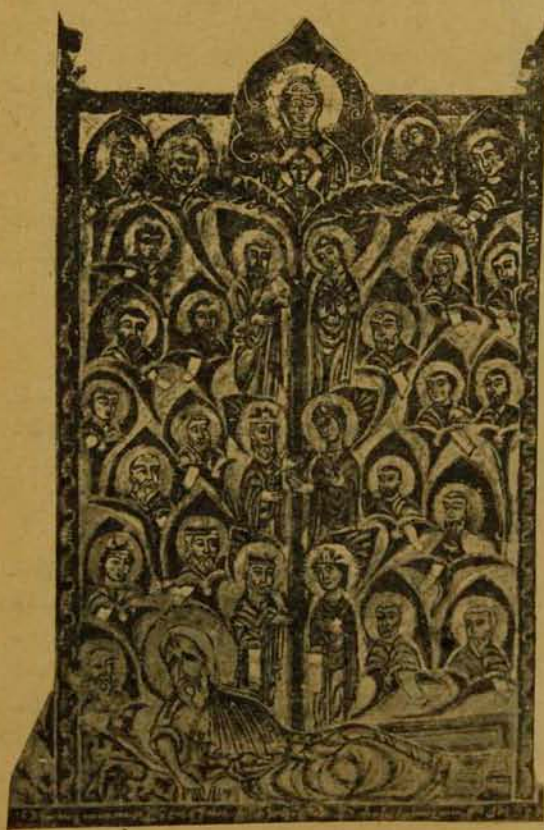
երեք իւղաբեր կանանց մատնանիչ կ'ընէ
դատարկ գերեզմանը, և կը յայտարարէ.
«Ձէ աստ, այլ յարեաւ»: Վարը չորս զին-
ուորներ գլուխ գլխի կը քնանան:

ԺԴ. — էջ 31. — Համարածուսն Տեառն:

ԺԵ. — էջ 33. — Հոգեգալուստ, Առաք-
եալները երկու շարքի վրայ, վեց վերը,
վեց ալ վարը: Վարի խումբին մէջտեղը,
կամարի մը ներքե կանգնած երկու ան-
ձեր՝ մին շանագլուխ:

ԺԶ. — էջ 36. — Խաչը Գողգոթայի
վրայ, երեք անձեր ծնրադիր և բազկա-
տարած կ'աղօթեն:

ԺԷ. — էջ 37. — Վերջին դատաստան:

Նկար 1

ԺԸ. — էջ 39. — «Տեսիլ եզեկիէլ մար-
գարէի զոր ետես ի վերայ Գորար գետոյ»,
կարմրագիր, նկարին ներքե:

ԺԹ. — էջ 68. — Նկար Մատթէոս Ա-
ւետարանչի, ոսկի խորքի վրայ, կապոյտ
և կարմիր զգեստներով, գլուխէն վեր,
կապոյտի վրայ սպիտակ երկաթագրով իր
անունը: Իր առջև ծունկի վրայ լուսապսակ

գլուխով մէկ երիտասարդ, կանաչ և կար-
միր զգեստներով, շուրջը կապոյտ յատակի
վրայ ճերմակ գրերով կը կարգացուի.
«ՁԴաւիթ նորընծայ քհ. յիշ[ես]լիք ի
Քս.»: Վերը, աջ կողմը, հրեշտակ մը,
կարմրազգեստ: Նկարին ներքեի մասը
մութ կապոյտ երկղ մը, ուր սպիտակ եր-
կաթագրով կայ սա տողը. «ՁԽնաս նկա-
րող և զծնողս իւրն յիշեցէք» (նկար 2):
Աւելի վարը լուսանցքի վրայ սև մելանով,
բոլորգիր, երկու և կէս տող.

Մատթէոս մարդ վասն այն ցուցաւ,
Ձի զմարդկութիւն Տեառն սկսաւ
յԱբրահամէ պատմել կարգաւ,
եւ զոր արար մինչև յարեաւ:

Ի. — էջ 222. — Նկար Մարկոս Ա-
ւետարանչի, զիմացը առիւծ, առջեւի
թաթերով գլխուն վերև ճերմակ թերթ
մը բռնած: Աւելի վերօք կապոյտ խորքի
վրայ սպիտակ երկաթագրով «Մարկոս
Աւետ.»: Վարի լուսանցքին սև բոլոր
գիր՝ երկու և կէս տողով սա քառեակը.

Իսկ Մարկոսի առի առիւծ,
Ձի սիգաճեմ է չէ գծուծ,
Երագ յորսայն ըմբռնէ բուծ,
Սոյն հարթ արգար զբանս իւր խծուծ:

ԻԱ. — էջ 328. — Նկար Ղուկաս Ա-
ւետարանչի: Հեղինակին անունը ճեր-
մակ բոլորգրով կ'երեւի նկարին աջ կող-
մը, մութ կապոյտ խորքի վրայ:

ԻԲ. — էջ 490. — Նկար Յովհաննու
Աւետարանչի, իր աջ կողմը աւելի ցած
նստած իր աշակերտը, ձեռքը սպիտակ
թուղթ, Պրոփսոփոնի գլուխէն քիչ մը
վերօք կապոյտի վրայ սպիտակ երկա-
թագրով և կրճատեալ ձեւով կ'երեւին
երկուքին անունները:

Տնօրինական նկարներու շարքէն յետոյ
կու գան Եւսեբիոսի նամակը առ Կարպիա-
նոս, և Եւսեբեան տասը կանոնները, գե-
ղեցիկ և նուրբ կերպով գծուած խորան-
ներով:

Բովանդակութիւն. —

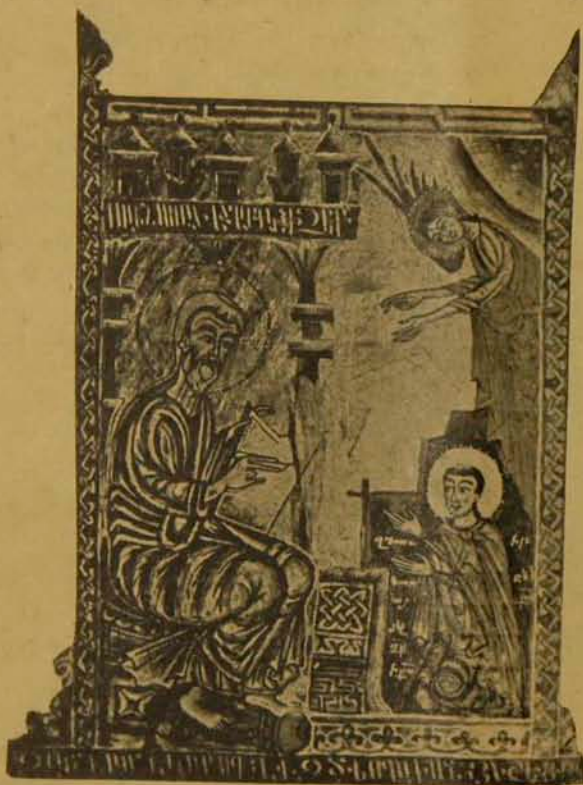
էջ 63. — Նախադրութիւն Մատթէոսի
Աւետարանին:

Էջ 64. — Գլուխք Մատթէոսի Աւետարանին:

Էջ 69. — Գիրք Ծննդի, թռչնագիր, եան Յի. Քի., երկաթագիր կարմիր բարակ. յաջորդ 2 տողերը նոյնպէս երկաթագիր, մին ոսկեգոյն, միւսը կարմիր: Էջին վերի մասը զրաւուած է խորանազարդով, աջ լուսանցքին նուրբ դծերով և խաչապսակ զարդանկար: Առաջին բառին առաջին գիրը — Գ — հրեշտակ:

Էջ 217. — Նախադրութիւն Մարկոսի Աւետարանին:

Էջ 218. — Գլուխք Աւետարանին Մարկոսի:

Նկար 2

Էջ 223. — Սկիզբն Աի, մեծ գունագեղ գլխազրով, ապա երեք տող երկաթագիր, նման Մատթէոսի սկզբնաւորութեան: Խորանի և լուսանցքի զարդեր ոսկեգոյն, սիրուն:

Էջ 316. — Նախադրութիւն Ղուկասու Աւետարանին:

Էջ 317. — Գլուխք Ղուկասու Աւետարանին:

Էջ 322. — Դատարկ էջին ներքե կայ հետեւեալը.

Այլ թէ զՂուկաս եզն գրեցին,
Զի որպէս նա հերկէ զգեաին,
Կրկին անխոնջ վասն պողին,
Նոյնպէս յերկարէ բանի սմին:

Էջ 329. — ՔԱՆԶԻ ԲԱ, Քն վիշապ մըն է, միւսները զարդարուն գլխազրիններ: Յաջորդ տողը՝ կարմիր և երրորդը ոսկեգոյն երկաթագիր: Խորանազարդին մէջ կան երկու մարդապոլուս թռչուններ: Լուսանցազարդը նախորդներուն ոճով և գունագեղ:

Էջ 485. — Մանր բոլորգրով. «Կատարեցաւ Աւետարանս ըստ Ղուկասու: Ի փառս Քի.»:

Ատոր ներքե սա փոքր յիշատակարանը. «Զստացող աստուածաբան սր. Աւետարանիս զՍաչատուր սրբաւէր Քհն. և զանդրանիկ որդին զԴաւիթ նորընծայ Քահն. և զԽօջայ Կարապետն յիշեցէք առ Աճ»:

Էջ 486. — Գլուխք ըստ Յունհանու Աւետարանին:

Էջ 488. — Նախադրութիւն Յովհաննու Աւետարանին, կէս էջ, ապա կարմիր զիծ մը, որուն ներքե երկու տողով սա քառեակը.

Այս Յոհաննէս արծուանքման,
Թըռեաւ մըտաւք անհասական,
Առ ի պատմել բանիւ մարդկան,
Զանճառն էիցըս հանրական:

Էջ 491. — Ի Սկզբն, ձկնախառն, գունագեղ թռչնազրեր: Յաջորդ երեք տողերը երկաթագիր, նման նախորդ Աւետարաններուն: Խորանազարդը կը բաղկանայ ծաղիկներէ՝ երկրաչափական ձեւերու մէջ գծագրուած: Լուսանցազարդը նման միւսներուն:

Էջ 611բ. — Աւետարանի աւարտումէն յետոյ շղթայակերպ գիծ մը և աւտոր ներքեւ երկաթազրով երկու տող. «Աւետարան ըստ Յովհաննու»:

Էջ 612. — Յիշատակարան

«Փառք անսկզբանն, և սկիզբն ամենայնի: Անեղին և գոյացուցչին բնաւից: Անվախճան և անսահման էացուցչին, երիցս միակին, եղակի և միում աստուածութեան, հանցութեալութիւն և փառս, Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ այժմ և:

Դիրք տէրունեան Աւետարանի Տն. մե-
րոյ Յի. Բի.: Աւետարանեալ ի չորից ա-
ւետարանչաց: Ըստ պատուոյ քառագծեան
անուան: Հայր, Որդի, և Հոգի սբ.: Ի
քառակերպ նստեալ յաթոռ, ի քառաթե-
անմարմնոցն գովեալ, քառադիր և Ադամ
անուանեալ, և Ադին, և Եղեմ: Յորմէ և
աղբեւին քառակի բաժանեալ վտակաւք:
Եւ զքառակուսական աշխարհս արբուցեալ,
և զգոյացեալս ի քառից տարերց: Ըստ
քառակի տարբերութեան մերոյ, և քա-
ռահոլով եղանակաւք տարւոյ՝ շրջագայու-
թեան բոլորեալ: Քառաթիւ և Մովսիսեան
գիրք եղեալ ի տապանակին: Քանզի երկ-
րորդումն Աւրինացն, յետ ԼԸ. ամի գրե-
ցաւ, և ի կողմանէ տապանակին եղաւ, և
ոչ ի տապանակին:

Ջմեծի մարգարէին Եզեկիէլի, և հրա-
շից տեսաւ զտեսիլ տեսմ: Քանզի տե-
սանէր ի հիւսիսոյ քառագէժ կենդանիս:
Ջուարակ և Մարգ, Առեւծ և Արծի, ի
քառահոլով անիւս քառալծեալ, գեր ի
վերոյ ունելով զահեղ և զսբ. անունն:

Եւ նշանակէ Մարգն զՄատթէոս՝ ի մար-
գոյ և յորդոյ մարգոյ սկսեալ զԱւետա-
րանն իւր: Իսկ Մարկոս զԱռեւծն, որ լի-
նել ասէ ընդ զազանս յետ մկրտութեան:
Իսկ Ղուկաս զՋուարակն, յաղազս գենման
պատարադին զուարակին յառակս անառակ
որդւոյն: Իսկ Յովհաննէս զԱրծիւն, բարձ-
րաթոխ և ի բարձանց սղացեալ, և ի վե-
րին խորոցն սկսեալ պատմել զանսկզբանն,
զանսկիզբն ծնունդ բանին ի Հաւրէ:

Արգ որպէս զուգակերպ երեւեցան Ա-
ւետարանչացն, ըստ խորհրդոյ քառագէժ
կենդանեացն, պարտ է և զքառակի բա-
ժանեալ աղբեւին նմանեցուցանել:

Արգ Փիսոն, Դիհոն, Տիգրիս, Եփրա-
տէս: Եւ նշանակէ Փիսոն զՄատթէոս, յա-
րեւելից յարեւմուտս ընթացեալ ընդ հա-
րաւ: Իսկ Դիհոն զՄարկոս, անդէն և անդ
յեթովպիա իջեալ, և յեգիպտոս: Այսպէս
և Մարկոս սկիզբն առնելով աւետարանու-
թեան իւրոյ ի մկրտութենէն Դի.: Իսկ
Տիգրիս զՂուկաս՝ ընդ հարաւոյ յարեւելս,
և յանդիման Ասորեստանի, ուղիղ ընդ ա-
րեւելս ձգեալ: Այսպէս և Ղուկաս յաւե-
տեացն սկիզբն առնելով աւետարանութեան
իւրոյ, ուղիղ կարգելով զազաբանութիւն
մինչև յԱդամ և յԱԾ ի ճշմարիտն արեւ-

ւելք: Իսկ Եփրատէս զՅովհաննէս նշանակե-
լով, զի անտեղի ասի: Այսպէս և Յովհաննէս
սկիզբն արար ճառել, զանտեղի և զանուր,
և զաներբ, և զանսկիզբն աստուածութենէն,
Եւ արագեալ իրրե յարեւելից յարեւմուտս,
յանսկիզբն ծննդենէն, ի մարմնական ծը-
նունդ Բանին, թէ Բանն մարմին եղեւ:

Արգ՝ բարւոյ ամ. ոք ցանկալ, ոմանք
մասանց, և այլք բոլորին, աստուածայնոյն
աստուածասէրքն, և գերագունին բարեբա-
րուքն: Արգ՝ որք բաց և յստակ ունին զաչս
մտացն, և լուսատեսակ զհոգւոյն տեսա-
րանս, զանձնն անձանց իւրեանց անկողոպ-
տելի չահս, որ միշտ ունի զկայ ընդ ԱԾ,
և ոչ ական հատանի ի վնասակար գողոց:

Արգ՝ տեսեալ և իմացեալ զսորա անձա-
ռելի աւետիքն և զհազարն սպառնալիքն,
և զամենեցուն փրկագործութեանն խոր-
հուրդ, ամէնօրհնեալն և հոգիացեալն ի
գործս ամ. առաքինութեան, սրբասնեալ
քահանայն Տէր Սաղատուր, և բարեսնունդ,
մաքրամիտ որդին իւր Տէր Դաւիթ, որ
նորընծայ էր ի յաստիճան քահանայու-
թեան, ձեռնարկեալ զրեաց զսուրբ Աւե-
տարանս, որ և ի սոյն ամի վերափոխեալ
առ Քս. և եթող զանկողոպտելի զանձս
յիշատակ՝ բարի հոգւոյ իւրոյ, և բարեմիտ
ծնողին իւրոյ՝ Սաղատուր քահանային և
Շամամ տիկնոջ, այլ և եղբարց իւրոց,
տարածամ փոխելոցն առ Քս., Մերու-
նի, և Սիմէոնի, և զուք մանկունք եկե-
ղեցւոյ, սրբասնեալ հարք, և եղբարք,
յորժամ հանդիպիք սբ. Աւետարանիս, յի-
շեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, զվե-
րոյսացեալ ստացող, նոյն և զգծող սբ.
Աւետարանիս զՏէր Դաւիթ և զսրբասնեալ
հայրն իւր՝ զՏէր Սաղատուր, և զեղբայր
նորին զՍոջայ Էվատէն, և զծաղկեալ որ-
դիքն իւր զՍոջայ Ֆախրատին և զՔարմգն.,
և զմեւս եղբայր Տէր Սաղատուրն, զՍո-
ջայ Յովհաննէս և զորդին իւր զԿարապետ,
զփոխեցեալն առ Քս., և լի բերանով և
ուղիղ սրտիւ ԱԾ ողորմի ասացէք:

Եւ արգ ես յետինս ի կարդաւորաց և
անպիտանս և անարժանս ի մանկունս ե-
կեղեցւոյ, և անիմաստս ի զիրս գրչութեան
Դաւիթ սուտ անուն քահ., շնորհիւ Տն.
սկսայ, և ողորմութեամբ նորին կատարեցի
զսբ. տէրունեան Աւետարանս, ի բուսակա-
նիս Հայոց մեծաց, ՋԴ, ամին, ի քաղա-

էլիս Արմէնէ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սր. տաճարիս Դէորդեայ Զաւրվարի, ի հայ-րապետութեան Տն. Գրիգորի, մեծ աթոռոյն էջմիածիւ Արդ որք ճաշակէք յամենայի սեղանոյս, յաստուածային բուրաստանէս: Իրակատար օրտիւ և ուղիղ հաւատով Աճ ողորմի ասացէք ստացաւդի այս մարգարտաշար կտակի, Սալատուր քահանայի և ծնաւդաց իւրոց՝ Յոնանիսին և Ոսկւոյն, այլ և հոգեւոր մաւրն իւրոյ՝ Սառին, և մեծ պապերուն իմաւթայ Մուսեհին և պարոն Ստեփանոսին, և վարպէաց իւրոց՝ Մարգարայ վարդապետին՝ և էլ թանկնց Տէր վարդանին ամէն:

Եւ ինձ անարժան գրչի՝ Դաւիթ քահանայի, և ուսուցչին իմոյ Յովանէս քահանայի, և մարմնաւոր ծնաւդաց իմոց՝ հաւր իմոյ Սալատուր քահանայի, և մաւր իմոյ Շամամին, զնացելոյն առ Քս., և Աճ ձեզ ամենեցուն տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն, Ամէն, եղիցի:

Էջ 618 ա. — Վերջացող յիշատակարանին ներքե մանր բոլորգրով. — «Եւ ասի երանի որում թողութիւն: Աւետարան Յոն. Ամէն ամէն ասեմ, եթէ ոչ հատն ցորենոյ: Աճ անեղ, Հոգոցն հանգուցելոց, Քս. որդի Այ. և Հայր մեր որ յերկինս»:

Էջ 618 բ. — Յիշատակարան. — «Եւ Սալատուր Քահանայ, ետու զսր. Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իմոյ ի դուռն սր. Կիրակոսի՝ ի Բաղէշ քաղաքի, ընդ իշխանութեամբ Մարգանենց Կիրակոս Քահանայի, որ հոգոյ որդի է մեզ. մի՛ ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսր. Աւետարանս ի զրանէ սր. եկեղեցւոյս, ոչ եպս., ոչ վղպ., ոչ քհն. և ոչ իշխան, այլ կացցէ յաւիտենական յիշատակ ի դուռն սր. Կիրակոսին, առ ի լընթեռնուլ զսր. Աւետարանս հանապազ ի վր. Դաւիթ նորընծայ քահանայի գերեզմանիս գծողի՝ սր. Աւետարանիս, ամէն»:

Էջ 619. — Յիշատակարան, տարբեր բոլորգրով. — «Դարձեալ յիշեցէք ի Քս. զԿորվցի Տէր Մարգարայ եպիսկոպոսն, և զԾնաւդան իւր, զհայրն զՈւռիկն և զմայրն զԴահարն և զեղբարքն զԲահլուլն, զԿիրակոսն, զԱւետիսն, զՋաքարէն, և զքրււնքն զԹուրւանդէն, զՇիրին, զՍաթուր, զՍանդուխտն, և զայլ ամ. մերձաւորսն, և զեղբարբորդին զՄարտիրոսն, որ ըստացաւ զսր. Աւետարանս ի հայալ արդեանց

իւրոց, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ կարմիր դուռն գերի տարաւ ի յԱրճէշ, և Մարգարայ եպիսկոպոսն գնեց, և ետ ի դուռն սր. Կիրակոսին, անջինջ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց ի թվ. ԶկԳ. = 1514: Էջ 620-622 դատարկ:

Նորագոյն յիշատակագրութիւնք. —

Էջ 613, ներքեւ լուսանցքին վրայ մուծ մանիշակագոյն մելանով, շեղագիր. — «Ընդօրինակեցաւ յիշատակարանս յամի տեառն 1881 յունիս 14 ի Բաղէշ ի պէտս պատմութեան, ձեռամբ տէր Ղեւոնդ վրդպի. Տոպեցեոյ»: — Հմմտ. Նօտարք Հայոց, էջ 177, ուր Աւետարանիս յիշատակարանն եւ ընդ կարգ մը կարեւոր մասեր տպուած են:

Էջ 4, դատարկ թերթի վերին կողմը զրուած է հետեւեալ մուծ կապոյտ մելանով. — Bought in Van, September 1896, Date A. D. 1514,

» Armenian 963, Wilfred G. Sheriger: — Դիս. — Թուականը սխալ առնուած է, պէտք է ըլլայ 1455. այս թուականին գրուած է, իսկ 1514 ին վերստին գնուած և նուիրուած՝ Մարգարայ եպիսկոպոսին կողմէ:

Աւետարանս կաշեկազմ է և երկու կողքերուն ունի երկաթեայ խաչեր և դամբր: Կապիչ երեք շղթաներէն մին կը մնայ գեռ: Շահեկան են նաև Աւետարանիս պահպանակները, սկիզբը մէկ թերթ մագաղաթ և մէկ թերթ թուղթ, իսկ վերջը մէկ թերթ մագաղաթ: Մագաղաթեայ թերթերը կը պարունակեն անկիւնաւոր երկաթագրով, երկսիւն ճաշոցի մասեր: Իսկ թղթեայ թերթը կը պարունակէ, տարբեր գրչով, դարձեալ անկիւնաւոր երկաթագիրով երկսիւն Աւետարանի մասեր:

Աւետարանս արժէքաւոր է մանրանկարչական տեսակէտէ: Իր ճոխ և լաւ պահուած նկարները վարպետ արուեստագէտի մը մատներուն կնիքը կը կրեն, ուստի կ'արժէ անգրադառնալ այդ մասին:

Ինչպէս վերեւի մանրամասն նկարագրութեան մէջ յայտնի եղաւ, նկարիչը մէկ տեղ միայն կը յիշուի, այն է էջ 68, Մատթէոս Աւետարանչի պատկերին ներքե:

Սոյն Մինաս նկարչի գործերէն ծանօթ է երկրորդ Աւետարան մը, գրուած Յովհաննէս քահանայ Մանկասարենցի ձեռքով, 1469 ին, Արճէշի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն մէջ: Նախապէս այն կը պատկանէր Սերով-

բէ Սվաճեանի, որուն եղբայրներն ու քոյրերը իրենց հանգուցեալ հարազատին ի յիշատակ այս և ուրիշ ձեռագիրներ կը նուիրեն Ս. Յակոբեանց Զեռագրաց Մատենադարանին: Այժմ ան կը կրէ մեր Մատենադարանի 3427 թուահամարը: Այս Աւետարանը գրչագրական տեսակէտէ շատ նման է մեր նկարագրած՝ Դաւիթ քահանայի օրինակութեան: Այս վերջինին ոսկեգոյն գլխագիրներուն տեղ միւսը ունի կարմիր գոյնով համանման գլխագիրներ:

Մանկասարենցի օրինակած Աւետարանին ծաղկումը ճոխ է, բայց նկարագրագումը չի հաւասարիր Դաւիթ գրչի Աւետարանին: Հոս չկան տնօրինական պատկերներու շարքը, այլ ունինք միայն չորս Աւետարանիչներու նկարները: Այս Աւետարանին մէջ ալ միայն Մատթէոսի նկարին տակ դրած է արուեստագէտը իր անունը, կապոյտ երկդի մը վրայ ճերմակ երկաթագրով. «Ձմինաս նկարողս յիշեցէք ի Քս.»: Աւետարանիչներու նկարները, խորանագարդերը, լուսանցադարդերը եւ բոլոր զարդադրերը իրենց մոթիֆներու ընդհանուր նմանութիւններով յայտնապէս կը վկայեն արուեստագէտին նոյնութեան:

Գաղափար մը տալու համար նկարիչ Մինասի արուեստին մասին հոս կը զետեղենք երկու լուսանկարներ. անոնցմէ մին կը ներկայացնէ սուրբ նահապետները և միւսը Մատթէոս Աւետարանիչը, իսկականին մեծութեան $\frac{2}{3}$ համեմատութեամբ: Մեր երկրորդ նկարին մէջ տեսնուող ծընրադիր երկտասարդը, ըստ քովի արձանագրութեան, նորընծայ Դաւիթ քահանան է, Աւետարանիս ճարտար գրիչը, որ տարածամ վախճանած է:

Ա. Զօպանեանի Roseaie-ին Բ. Հատորին 237 էջին ստորոտը տպուած է Մինաս նկարչի լուսանցադարդերէն նմոյշ մը, առնուած նախապէս Ս. Սվաճեանի պատկանող Աւետարանէն (թղ. 62):

Կիւլպէնկեան Մատենադարանի տեսչութիւնը, յանուն Ս. Աթոռոյ, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Վսեմաշուք Նուիրատուն և կը մաղթէ իր Մեծանուն Բարերարին աստուածային առատ օրհնութիւններ և բարեբաստիկ կեանք:

ՆՈՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ

Ոչ հացիւ միայն կեցցէ մարդ

Ժողովուրդի մը կեանքին սկզբունքը և իր ուժին գաղտնիքը նիւթական չէ եւ պիտի չըլլայ երբեք: Հերոսական փառքերը, նոյնիսկ շինուած ազնիւ գուպարներէն, ժամանակաւոր սխրագործութիւններ են միայն, անոր ինքնապաշտպանութեան և ազատութեան անառիկ իղձը կերպադրող: Գիտութիւն, արուեստ և իմաստասիրութիւն արդիւնքներ են լոկ: Ազգի մը տեւականացման եւ մեծութեան գաղտնիքը, փաստը, կը կայանայ այն հրայրքին մէջ զոր ան կ'ընծայէ հոգեկան արժէքներուն:

Ժողովուրդներն ալ ունին իրենց աշխարհային երկարատե քունի շրջանը, որուն կը յաջորդէ յանկարծ հոգեկան քաղցր արթնութեան մը անակնկալը, պահը, ատիկա իր վերագարթման և զգացման ազնւագոյն բարձրակէտն է, որուն մէջ իր բայականի բովանդակ պահանջները վեհ ու առնական հրապոյր մը կը զգենուն, և իր մութ հանդերձեալի երկնակամարին վրայ թափառող ցիր ու ցան լոյսերը, ջինջ իմաստներով կը փայլատակեն, ծնելու համար իրական ու կենդանի գաղափարը, ոգին: Երբեք գողտրիկ ձայն մըն է ան, յաճախ լուսաւոր մատ մը, այդ զարթնումի պահը անուշող:

Հաւաքական զարթնումներու մէջ կըրնան իրենց գերը ունենալ քաղաքական կեանքի պահանջներ, կամ իմաստասիրական մտածումներ ու եղանակաւորումներ, սակայն առանց հոգեկան զարթնումի, զրգաւոր է նոր աշխարհ մը կերտել, կամ նոր ոլորտի մը բարձրանալ: Ինչպէս անհատներու, այնպէս ալ ազգերու սրտի տախկներուն վրայ անձանոթ մատներէ գլրեր կան գրուած, օր մը անակնկալօրէն, բայց հասկնալի կերպով փայլատակող լոյսի մը տակ վերձանուելու համար:

Վսեմ ըլլալէ աւելի ճշմարիտ պէտք է նկատել այն մտածումը, թէ հայը ճակա-